

Výplatní otisky z území Československa pod vlivem (netradiční pohled)

(2. část 1938 – 1939 mimo zabraná území)

(Druhá glosa v jubilejním 95. roce existence čs. výplatního otisku)

Dnešní glosa a pohled do světa čs. výplatního otisku se bude týkat období v délce 165 dní od **1. 10. 1938 do 14. 3. 1939**, kdy existovala 2. republika československá překlopená v prosinci roku 1938 v Česko – Slovensko. Datum uvedené na prvním místě bylo dnem vojenským zabráním Sudet a druhé datum je dnem odtržení Slovenska a Podkarpatské Rusi. Ve dnech 1. – 10. 10. 1938 německá vojska převzala kontrolu na zabraných územích, aby je po tomto datu předala říšské civilní moci, tzv. landratům. Tato civilní zráva a její šéfové působili při velitelství vojenských skupin německého vojska s tzv. komisaři.

Věci nabraly další spád, a zejména po Vídeňské arbitráži dne 2. 11. 1938 se potvrdily dosavadní změny a navíc se odstoupily jižní území Slovenska a Podkarpatské Rusi Maďarsku. V říjnu došlo k předání Těšínska, Oravy a Spíše Polsku.

Koncem roku 1938 byl ústavodárnými sbory stanoven i nový název státu Česko – Slovensko (se spojovníkem), což se projevilo v čs. známkách, velmi omezeně výplatních otiscích, měně (místo Kč – K). Nutno dodat, že tento zákon byl nelegitimní, neboť pro něj nehlasoval stanovený a nutný počet hlasů. Byly přijaty i další zákony (např. Zplnomocňovací ústavní zákon 330/1938 Sb. z 14. 12. 1938 zplnomocňující prezidenta k vydávání dekretů s mocí ústavních zákonů.

31. 1. 1939

První a zatím jediný známý výplatní otisk uživatele SOLO, továren na celulózu a papír v Ružomberoku na Slovensku s výplatním otiskem obsahujícím ve ve svém výplatním razítku název nového státu ČESKO - SLOVENSKO, novým názvem 2. čl. republiky po nelegitimním uznání Ústavního zákona o státoprávním uspořádání a novém názvu státu ze dne 22. 11. 1938. Reprodukovan cenný otisk č. 22 prvního dne.

Jsou známy a dokladovány další tři otisky s tímto názvem, ale ty vyplácely oficiálně až v době nově vytvořeného státního celku Protektorát Čechy a Morava v druhé polovině roku 1939 a jsou klasifikovány jako předběžné protektorátní otisky československého vzoru.

Ostatní výplatní otisky vyplácely s původním názvem. Důvodem byly technické možnosti – nedaly se zhotovit rychle v tak velkém množství a navíc nebyla ve společnosti ani snaha o rychlé přejmenování (Ústavní zákon byl přijat nekvalifikovanou třipětinovou většinou (Ústavní zákon o Slovensku č. 299/1938 Sb byl přijat 144 poslanci místo 180 a 78 senátory místo 90. V případě zákona Ústavního zákona o Podkarpatské Rusi č. 328/1938 Sb. tomu bylo podobné, neboť hlasovalo 146 poslanců a 79 senátorů). Vládní vyhlášky byly navíc publikovány bez ohledu na legitimnost hlasování 12. 12. 1938 a byla tudíž platná.

Výplatní otisk ze soukromé sbírky Ivana Leiše

V tomto období abdikoval dosavadní prezident dr. E. Beneš (5. 10. 1938) a 22. 10. odletěl do zahraničí). Dne 30. 11. 1938 byl zvolen nový prezident dr. E. Hácha.

Hledáček se zaměřil jen na území, které této nové republice patřilo. Vyňato je zabrané území – od 1. 10. 1939 pohraniční území jihočeské, jihomoravské a Hlučínsko připojené po Mnichovské dohodě 29. – 30. 9. 1938 k župám Oberdonau, Nuederdonau a Obeschlesien. Z ostatního odstoupeného území byla vytvořena říšská Sudetská župa (Reichsgau Sudetenland) rozdělená na 53 zemských okresů (Landkreise) a 5 městských okresů.

Československo vytvořené v roce 1918 po Mnichovské dohodě bylo značně okleštěno a směřovalo k zániku. Dokonce se vymýšlel jiný název jako Středoslavie, Západoslavie, Středoevropská Slavie či Novoslavie.

Během tohoto období došlo k těmto zásadním změnám, které ovlivnily chod republiky a všechen život.

1/ upravily se státoprávní poměry vůči Slovensku a Podkarpatské Rusi,

2/ potvrdil se nový politický stav,

3/ zajistilo se uplatnění pro uprchlíky ze zabraných území,

4/ omezila se občanská práva,

5/ upravil se statut migrantů,

6/ vývoj směřoval k ostrakizaci Židů,

7/ nastoloval se fašistický řád,

8/ byl ochromen politický, hospodářský, kulturní a společenský život.

Dále nastal hrozný stav ve společnosti, které popsal přesně Karel Čapek slovy: mravní zbabělost, tupost, otrlost, cynismus, prospěchářství, bezcharakternost. Republika zažila útoky vůči židům a byly proti nim podniknuty konkrétní kroky rasistické povahy. Tyto snahy je odstranit ze společnosti vyvrcholily již 27. 1. 1939.

Ve vzduchu byla předtucha dalších změn. Dne 21. 10. 1938 byla vydána tajná Hitlerova směrnice

o zničení tzv. Rest – Tschechei, k čemuž došlo vytvořením Protektorátu dne 16. 3. 1939.

Tato situace se dotkla i firem zejména židovského vlastnictví.

Řada majitelů židovských firem v předtuše hrůzné budoucnosti opustila okleštěné Československo a předala své firmy nástupcům. či výkonnému vedení. Chod pokračoval, i když v omezené míře – ekonomika byla značně postižena.

Poštovní správa přenesla rozhodnutí Parlamentu a nové zákony (změna o názvu státu) i na subjekty poštovního provozu.

Je třeba říci, že vzhledem k charakteru výplatních strojů, změny nešly učinit okamžitě a rychle, dále se zcela jistě projevila i určitá rezistence a odpor ke změnám. Proto se ve výplatních otiscích tyto změny neprojevily. Vzhled otisků zůstal stejný tak, jak tomu bylo

po celou dobu 1. republiky. Jen výjimečně byly zadány požadavky firmě Francotyp GmbH na změnu názvu státu ve výplatním razítku z názvu ČESKOSLOVENSKO na ČESKO – SLOVENSKO.

Rychle byla realizovaná jen jedna a jediná změna u uživatele SOLO, spojené účastinné čsl. zápalkárne a lučeb. továrne v Ružomberoku. Byl vyryt otisk s datem 31. 1. 1938 (otisk 1. dne). Viz níže.

V provozu se objevily ještě další tři případy se spojovníkem v názvu státu, ale ty se dostaly do provozu jako předběžné protektorátní otisky za doby Protektorátu (červenec, srpen), což byl značný paradox.

Jiné změny na území okleštěné republiky ve výplatních otiscích se neprojevily a neobjevily. Ke změnám došlo až po 14. 3. 1939 na novém území republiky či jeho osamostatněných částí. Změny se projeví na zabraných územích, a to dost robustně. Tyto změny budou obsahem dalších částí tohoto seriálu.

Změny se vlivem formálních či neformálních změn a tlaků ve výplatních otiscích neprojevily, otisky měly stejný vzhled jako prvorepublikové v nejstarším klasickém období. I označení bylo zachováno jako předtím, nových otisků bylo minimálně.

Orlice obsadila výplatní otisky, zůstaly i vylámání motýlci (ve dvou případech) a odpilované české názvy poštovních úřadů v denních razítkách (ne všude). V mnoha případech si poštovní správa, firma FRancotyp a uživatelé pospíšili a rychle změnily vzhled otisků svých strojů. Zmizlá větrná růžice symbolizující rozesílání pošty do všech světových stran zmizela. Jak symbolické pro tu dobu.

Zabraná území zžila jednak boom nových uživatelů výplatních strojů. Měnily s nejne vzhled otisků (říšská orlice ve výplatním razítku a německý vzor denného razítka), ale nastalo to, čemu bránila československá poštovní správa - nastala úplná germanizace výplatního otisku. Jazykově i obsahově. Zdůrazňovala se sudetská otázka.

Ale to už je téma pro další pokračování tohoto glosování. Zbývá konstatovat. I v tomto krátkém období byly výplatní otisky okleštěného Československa pod vlivem - jednak neformálním, neoficiálním (změna vzhledu otisku závisela na uživateli), jednak pod vlivem událostí, které byly zhmotněny v zákony, předpisy a nařízení státních autorit (změna názvu státu)..